

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

8. mai 2013*

Isikute vaba liikumine — Määrus (EMÜ) nr 1612/68 — Artikkel 12 — Teises liikmesriigis töötanud liikmesriigi kodaniku lahutatud abikaasa — Vastuvõtvast liikmesriigis õppiv täisealine laps — Kolmanda riigi kodanikust vanema õigus riigis viibida — Direktiiv 2004/38/EÜ — Artiklid 16 – 18 — Liidu kodaniku pereliikmete, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, alaline elamisõigus — Seaduslik elamine — Nimetatud artikli 12 alusel riigis elamine

Kohtuasjas C-529/11,

mille ese on ERTL artikli 267 alusel Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London (Ühendkuningriik) 2. juuni 2011. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 17. oktoobril 2011, menetluses

Olaitan Ajoke Alarape,

Olukayode Azeez Tijani

versus

Secretary of State for the Home Department,

menetluses osales:

AIRE Centre,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president R. Silva de Lapuerta (ettekandja), kohtunikud G. Arestis, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev ja J. L. da Cruz Vilaça,

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades kirjalikus menetluses ja 13. novembri 2012. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke seisukohti, mille esitasid:

— O. Alarape ja O. Tijani, esindaja: *barrister* Z. Jafferji,

— AIRE Centre, esindajad: *legal director* A. Weiss ja *barrister* A. Berry,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

- Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: H. Walker, keda abistas *barrister* F. Saheed ja *barrister* B. Kennelly,
  - Taani valitsus, esindaja: C. Vang,
  - Euroopa Komisjon, esindajad: C. Tufvesson ja M. Wilderspin,
- olles 15. jaanuari 2013. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 15. oktoobri 1968. aasta määruse (EMÜ) nr 1612/68 töötajate liikumisvabaduse kohta ühenduse piires (EÜT L 257, lk 2; ELT eriväljaanne 05/01, lk 15) (muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiviga 2004/38/EÜ (EÜT L 158, lk 77; ELT eriväljaanne 05/05, lk 46, ja parandused ELT L 229, lk 35 ja ELT L 197, lk 34; edaspidi „määrus nr 1612/68“)), artiklit 12 ning nimetatud direktiivi 2004/38 artikli 16 lõiget 2, artikli 17 lõikeid 3 ja 4 ning artiklit 18.
- 2 See taotlus esitati ühelt poolt O. Alarape ja tema poja, O. Tijani ning teiselt poolt Secretary of State for the Home Departmenti (edaspidi „Secretary of State“) vahelises vaidluses selle üle, et viimane jättis rahuldamata nende taotluse saada alaline elamisõigus Ühendkuningriigis direktiivi 2004/38 alusel.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Määrus nr 1612/68

- 3 Määruse nr 1612/68 artikkel 12, mis ei kuulu selle määruse nende sätete hulka, mis tunnistati direktiiviga 2004/38 kehtetuks, näeb ette:

„Teise liikmesriigi territooriumil töötava või töötanud liikmesriigi kodaniku lapsi, kes elavad selle riigi territooriumil, võetakse selle riigi üldhariduskooli, töö käigus toimuva väljaõppe kursustele ja kutseõppekursustele samadel tingimustel kui selle riigi kodanikke.

Liikmesriigid aitavad kaasa kõigile pingutustele, mille eesmärgiks on anda nendele lastele võimalikult head tingimused kooolituses osaleda.”

Direktiiv 2004/38

- 4 Direktiivi 2004/38 artikkel 2 „Mõisted” sätestab:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- 1) liidu kodanik – isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus;
- 2) pereliige:
  - a) abikaasa;

[...]

- c) alanejad lähisugulased, kes on alla 21-aastased või ülalpeetavad, ja punktis b määratletud abikaasa või partneri alanejad sugulased, kes on alla 21-aastased või ülalpeetavad;

[...]

- 3) vastuvõttev liikmesriik – liikmesriik, kuhu liidu kodanik oma vaba liikumise ja elamise õiguse kasutamiseks liigub.”
- 5 Nimetatud direktiivi III peatükk „Elamisõigus” sisaldab selle direktiivi artikleid 6–15. Artikkel 6 sisuks on „[k]uni kolmekuuline elamisõigus”.
- 6 Direktiivi 2004/38 artikkel 7 „Üle kolmekuuline elamisõigus” on sõnastatud järgmiselt:

„1. Kõikidel liidu kodanikel on õigus elada teise liikmesriigi territooriumil kauem kui kolm kuud, kui:

- a) nad tegutsevad vastuvõttvas liikmesriigis töötajate või füüsilisest isikust ettevõtjatena või
- b) neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi ja neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või
- c)
- nad on kantud mõne sellise era- või avalik-õigusliku õppeasutuse nimekirja, mis on vastuvõttvas liikmesriigis akrediteeritud või mida rahastatakse selle riigi õigusaktide või haldustavade põhjal, ja nende peamiseks eesmärgiks on õpingud, sealhulgas tööalane koolitus, ning
- neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus ja nad kinnitavad asjaomasele liikmesriigi asutusele avalduses või mõnes muus enda valitud dokumendis, et neil on enda ja oma pereliikmete jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalabisüsteemi, või
- d) nad on punktides a, b või c nimetatud tingimustele vastava liidu kodaniku pereliikmed, kes on temaga kaasas või ühinevad temaga.

2. Lõikes 1 ettenähtud elamisõigus laieneb ka pereliikmetele, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, kuid kes on liidu kodanikuga vastuvõttvas liikmesriigis kaasas või ühinevad temaga, kui kõnealune liidu kodanik vastab lõike 1 punktides a, b või c nimetatud tingimustele.

3. Lõike 1 punkti a kohaldamisel säilitab liidu kodanik, kes ei ole enam töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja, töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja staatus, kui ta:

- a) ei saa haiguse või õnnetuse tagajärjel ajutiselt töötada;
- b) on võetud nõuetekohaselt arvele töötuna endast sõltumatutel põhjustel pärast seda, kui ta on töötanud üle ühe aasta, ja on registreeritud asjaomases tööhõiveametis tööotsijaks;
- c) on võetud nõuetekohaselt arvele töötuna endast sõltumatutel põhjustel pärast seda, kui ta on lõpetanud alla aastase tähtajalise töölepingu või jäänud töötuks endast sõltumatutel põhjustel esimese kaheteistkümne kuu jooksul, ja on tööotsijana registreeritud asjaomases tööhõiveametis. Sellisel juhul säilitatakse töötaja staatus vähemalt kuueks kuuks;

d) osaleb tööalasel koolitusel. Kui töötaja ei ole töötanud endast sõltumatutel põhjustel, nõuab tema töötaja staatuse säilitamine, et koolitus oleks seotud eelmise tööga.

4. Erandina lõike 1 punktist d ja lõikest 2 on ainult abikaasal, artikli 2 lõike 2 punktis b sätestatud registreeritud partneril ja ülalpeetavatel lastel elamisõigus lõike 1 punktis c nimetatud tingimustele vastava liidu kodaniku pereliikmetena. Artikli 3 lõiget 1 kohaldatakse liidu kodaniku ja tema abikaasa või registreeritud partneri ülalpeetavate ülenejate lähisugulaste suhtes.”

7 Direktiivi 2004/38 artikkel 12 „Pereliikmete elamisõiguse säilitamine liidu kodaniku surma või lahkumise korral” sätestab:

„1. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei mõjuta liidu kodaniku surm või lahkumine vastuvõtvast liikmesriigist tema pereliikmete elamisõigust, kes [on] liikmesriigi kodanikud.

Enne alalise elamisõiguse saamist peavad asjaomased isikud vastama artikli 7 lõike 1 punktides a, b, c või d sätestatud tingimustele.

2. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei kaota liidu kodaniku surma korral elamisõigust tema pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud ja kes on elanud pereliikmetena vastuvõtvast liikmesriigis vähemalt ühe aasta enne liidu kodaniku surma.

Enne alalise elamisõiguse saamist on asjaomaste isikute elamisõiguse tingimuseks nõue, mille kohaselt nad peavad suutma tõendada, et nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad või et neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalsüsteemi, ja et neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või et nad on nendele tingimustele vastava isiku pereliikmed, kesjuures pere on loodud vastuvõtvast liikmesriigis. „Piisavad vahendid” on määratletud artikli 8 lõikes 4.

Need pereliikmed säilitavad oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel.

3. Liidu kodaniku vastuvõtvast liikmesriigist lahkumise või surma tõttu ei kaota sõltumata kodakondsusest kuni õpingute lõpuni elamisõigust tema lapsed või vanem, kes lapsi tegelikult hooldab, kui lapsed elavad vastuvõtvast liikmesriigis ja on kandnud õppimise eesmärgil õppeasutuse nimekirja.” [Tsitaati on parandatud Euroopa Kohtus, kuna direktiivi eestikeelne versioon on ebatäpne]

8 Direktiivi 2004/38 artikkel 13 „Pereliikmete elamisõiguse säilitamine abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või registreeritud kooselu lõpetamise korral” sätestab:

„1. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei mõjuta liidu kodaniku abielulahutus, abielu kehtetuks tunnistamine või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud registreeritud kooselu lõpetamine nende pereliikmete elamisõigust, kes on liikmesriigi kodanikud.

Enne alalise elamisõiguse saamist peavad asjaomased isikud vastama artikli 7 lõike 1 punktides a, b, c või d sätestatud tingimustele.

2. Ilma et see piiraks teise lõigu kohaldamist, ei kaota liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud registreeritud kooselu lõpetamise korral nii kaua kui vaja elamisõigust, kui:

a) enne abielulahutuse või abielu kehtetuks tunnistamise menetluse või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud registreeritud kooselu lõpetamise algatamist on abielu või registreeritud kooselu kestnud vähemalt kolm aastat, sealhulgas üks aasta vastuvõtvast liikmesriigis, või

- b) abikaasade või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud partnerite kokkuleppe või kohtuotsuse kohaselt on abikaasal või partneril, kes ei ole liikmesriigi kodanik, liidu kodaniku laste hooldusõigus või
- c) seda õigustavad eriti rasked asjaolud, näiteks koduvägivalla ohvriks langemine abielu või registreeritud kooselu ajal, või
- d) abikaasade või artikli 2 lõike 2 punktis b nimetatud partnerite kokkuleppe või kohtuotsuse kohaselt on abikaasal või partneril, kes ei ole liikmesriigi kodanik, õigus alaealise lapsega suhelda, kui kohus on otsustanud, et suhtlemine peab toimuma vastuvõtvas liikmesriigis [ja nii kaua, kui seda peetakse vajalikuks].

Enne alalise elamisõiguse saamist on asjaomaste isikute elamisõiguse tingimuseks nõue, mille kohaselt nad peavad suutma tõendada, et nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad või et neil on enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalsüsteemi, ja et neil on vastuvõtva liikmesriigi üldine ravikindlustus või et nad on nendele tingimustele vastava isiku pereliikmed, kusjuures pere on loodud vastuvõtvas liikmesriigis. „Piisavad vahendid” on määratletud artikli 8 lõikes 4.

Need pereliikmed säilitavad oma elamisõiguse üksnes isiklikel alustel.” [täpsustatud tõlge]

- 9 Direktiivi 2004/38 IV peatükki „Alaline elamisõigus” kuulub artikkel 16 „Üldeeskirjad liidu kodanikele ja nende pereliikmetele”, mis on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liidu kodanikud, kes on elanud vastuvõtvas liikmesriigis seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat, saavad seal alalise elamisõiguse. Selle õiguse suhtes ei kohaldata III peatükis sätestatud tingimusi.

2. Lõiget 1 kohaldatakse ka nende pereliikmete suhtes, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, kuid on koos liidu kodanikuga elanud vastuvõtvas liikmesriigis seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat.

3. Elamisperioodi pidevust ei mõjuta ajutine eemalviibimine, mis ei ületa kuut kuud aastas, või pikemaajaline eemalviibimine seoses kohustusliku ajateenistusega või üks eemalviibimine maksimaalselt kaheteistkümne järjestikuse kuu jooksul olulistel põhjustel, näiteks rasedus ja sünnitus, raske haigus, õpingud või tööalane koolitus või lähetus mõnda teise liikmesriiki või kolmandasse riiki.

4. Kui alaline elamisõigus on omandatud, kaotatakse see üksnes juhul, kui vastuvõtvast liikmesriigist viibitakse eemal kaks järjestikust aastat.”

- 10 Nimetatud direktiivi artikkel 17 „Erandid seoses isikutega, kes ei tööta enam vastuvõtvas liikmesriigis, ja nende pereliikmetega” näeb ette, et teatavatel tingimustel saavad need töötajad ja nende pereliikmed vastuvõtvas liikmesriigis alalise elamisõiguse enne viieaastase pideva elamisperioodi lõppu.

- 11 Direktiivi 2004/38 samasse IV peatükki kuuluv artikkel 18 „Alalise elamisõiguse omandamine teatavate pereliikmete poolt, kes ei ole liikmesriigi kodanikud” näeb ette:

„Ilma et see piiraks artikli 17 kohaldamist, omandavad liidu kodaniku pereliikmed, kelle suhtes kohaldatakse artikli 12 lõiget 2 ja artikli 13 lõiget 2 ning kes vastavad kõnealustes lõigetes sätestatud tingimustele, alalise elamisõiguse pärast seda, kui nad on elanud vastuvõtvas liikmesriigis seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat.”

Ühendkuningriigi õigus

12 Immigration (European Economic Area) Regulations 2006 (eeskirjad, mis käsitlevad sisserännet Euroopa Majanduspiirkonnast, edaspidi „2006. aasta eeskirjad“) jõustusid 30. aprillil 2006 ja nende eesmärk on rakendada siseriiklikus õiguses direktiivi 2004/38 sätteid.

13 2006. aasta eeskirjade artikkel 10 sätestab:

„1. Käesoleva määruse tähenduses „pereliige, kes on säilitanud riigis elamise õiguse“ on isik, kes vastab lõigetes 2, 3, 4 või 5 sätestatud tingimustele, kui lõikest 8 ei tulene teisiti.

[...]

5. Isik vastab käesoleva lõike tingimustele, kui ta:

- a) lakkab olemast kvalifitseeruva isiku pereliige kas kvalifitseeruva isiku abielu või tsiviilpartnerluse lõppemise tagajärjel;
- b) elas selle lõppemise kuupäeval Ühendkuningriigis kooskõlas käesoleva määrusega;
- c) vastab lõikes 6 sätestatud tingimustele ja
- d) vastab ühele järgmistest tingimustest:
  - i) enne abielu või tsiviilpartnerluse lõpetamise menetluse algatamist on abielu või registreeritud kooselu kestnud vähemalt kolm aastat ja abielu või tsiviilpartnerluse pooled on selle aja jooksul elanud vähemalt ühe aasta Ühendkuningriigis;
  - ii) kvalifitseeruva isiku endisel abikaasal või tsiviilpartneril on kvalifitseeruva isiku lapse hooldusõigus;
  - iii) kvalifitseeruva isiku endisel abikaasal või tsiviilpartneril on õigus kohtuda kvalifitseeruva isiku alla 18aastase lapsega ja kohus on määranud selle õiguse teostamise kohaks Ühendkuningriigi või
  - iv) eriti keeruline olukord, näiteks asjaolu, et ta ise või mõni teine pereliige on abielu või tsiviilpartnerluse kestmise ajal sattunud koduvägivalla ohvriks, nõuab, et sellel isikul säiliks elamisõigus Ühendkuningriigis.

6. Selle lõigu tingimuseks on, et isik

- a) ei ole EMP [Euroopa Majanduspiirkond] kodanik, kuid kes EMP kodanikuna oleks töötaja, füüsilisest isikust ettevõtja või majanduslikult iseseisev isik vastavalt artiklile 6, või
- b) on punktis a viidatud isiku pereliige.

[...]”

14 2006. aasta eeskirjade artikkel 15 „Alaline elamisõigus“ sätestab:

„1. Ühendkuningriigis alaline elamisõigus on järgmistel isikutel:

- a) kõik EMP kodanikud, kes on elanud Ühendkuningriigis vastavalt käesolevale määrusele viie järjestikuse aasta vältel;

- b) kõik EMP kodaniku pereliikmed, kes ise ei ole EMP kodanikud, kuid on elanud Ühendkuningriigis koos EMP kodanikuga vastavalt käesolevale määrusele viie järjestikuse aasta vältel;
- c) kõik töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad, kes on oma tegevuse peatanud;
- d) töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja pereliikmed, kes on oma tegevuse peatanud;
- e) kõik muud isikud, kes on olnud töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja pereliikmed, kui
  - i) töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja on surnud;
  - ii) pereliige elas temaga koos vahetult enne tema surma, ja
  - iii) töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja on elanud Ühendkuningriigis katkematult vähemalt kahe aasta jooksul vahetult enne tema surma või kui surm saabus tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel;
- f) kõik isikud, kes:
  - i) on elanud Ühendkuningriigis vastavalt käesolevale määrusele järjekorras viie aasta jooksul, ja
  - ii) on nimetatud perioodi lõpuks pereliige, kellel säilib elamisõigus.

2. Kui alaline elamisõigus on käesoleva määruse aluse kord antud, saab sellest ilma jääda vaid Ühendkuningriigist pikema kui kaheaastase eemalviibimise tagajärjel.

[...]"

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 15 O. A. Alarape ja tema poeg O. A. Tijani, mõlemad Nigeeria kodanikud, on sündinud vastavalt 9. juulil 1970 ja 28. veebruaril 1988. Pärast seda, kui nad olid asunud elama Ühendkuningriiki, anti neile 2004. aasta juulis ja 2005. aasta augustis – vastavalt kui teises liikmesriigis töötava liikmesriigi kodaniku abikaasale ja kui alla 21-aastasele või ülalpeetavale alanejale sugulasele – elamisluba, mille kehtivus lõppes 17. veebruaril 2009.
- 16 Ühendkuningriigis elamise ajal töötas O. A. Alarape osalise tööajaga füüsilisest isikust ettevõtjana, tema sissetulek oli ligikaudu 1600 Inglise naela (GBP) kuus. Ta on tasunud makse ja sotsiaalkindlustusmaksid.
- 17 O. A. Tijani omandas alates Ühendkuningriiki saabumisest täiskoormusega haridust esmalt üldhariduskoolis, seejärel London Metropolitan University's ja lõpuks London South Bank University's. Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamise hetkel oli ta ametlikult vastu võetud Edinburghi ülikooli doktorantuuri. Ta kavatses oma õpingute ajal elada Edinburghis (Ühendkuningriik). Aastatel 2006-2008 töötas ta osalise tööajaga.
- 18 Secretary of State jättis 29. jaanuari 2010. aasta otsusega rahuldamata põhikohtuasja hagejate taotluse saada endale direktiivi 2004/38 alusel õigus Ühendkuningriigis alaliselt elada. O. A. Alarape lahutas abielu 16. veebruaril.
- 19 First-tier Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Ühendkuningriik) jättis põhikohtuasja hagejate poolt Secretary of State'i nimetatud otsuse peale esitatud kaebuse rahuldamata, kuna nimetatud kohtu arvates ei olnud nad tõendanud, et nende pereliige, kes on liidu kodanik, oleks asjassepuutuval

ajavahemikul teostanud oma EÜ asutamislepingust tulenevaid õigusi, sest selle kohta esitatud dokumendid tõendasid üksnes seda, et asjaomane isik oli olnud töötaja staatuses alates aprillist 2004 kuni aprillini 2006. Nimetatud kohus jättis rahuldamata ka põhikohtuasja hagejate väite, mille kohaselt ühelt poolt oleks O. A. Alarapel pidanud pärast abielu lahutamist säilima õigus riigis elada, ja teiselt poolt rikuti selle keelduva otsusega nende põhiõigust era- ja perekonnaelu austamisele.

20 Eelotsusetaotluse esitanud kohtule First-tier Tribunali (Immigration and Asylum Chamber) nimetatud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetluse raames tõstatasid põhikohtuasja hagejad esmakordselt määruse nr 1612/68 artiklil 12 põhineva väite.

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et First-tier Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) võis rikkuda õigusnormi, kui ta jättis põhikohtuasjas määruse nr 1612/68 artikli 12 võimaliku mõju kontrollimata. Selles osas märgib ta, et niisugust mõju oleks pidanud uurima omal algatusel, mistõttu asjaolu, et põhikohtuasja hagejad esimeses kohtuastmes sellele artiklile ei tuginenud, ei saa menetlust mõjutada.

22 Neil asjaoludel otsustas Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London, kohtumenetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas selleks, et lapsevanema võiks kvalifitseerida „tegelikuks hooldajaks”, et ta saaks elamisõiguse tulenevalt 21-aastase lapse elamisõigusest, kes teostab määruse nr 1612/68 artikli 12 [...] alusel õigust haridusele, on vaja, et see laps:

a) oleks vanema ülalpeetav;

b) elaks selle vanema juures ja

c) saaks sellelt vanemalt emotsionaalset tuge?

2. Kui lapsevanem ei pea sellise tuletatud elamisõiguse saamiseks tõendama kõigi kolme eespool nimetatud tingimuse täitmist, siis kas piisab tõendamisest, et täidetud on üksnes üks või kaks nendest tingimustest?

3. Seoses [esimese küsimuse punktiga b)]: kas õpinguid jätkavat täiskasvanud last võib jätkuvalt pidada ühe või mõlema vanema juures elavaks, isegi kui ta elab õpingute kestel kodust eemal (välja arvatud koolivaheaegadel ja mõnikord nädalavahetustel)?

4. Seoses [esimese küsimuse punktiga c)]: kas lapsevanema antav emotsionaalne tugi peab olema teatavat kindlat laadi (see tähendab lähedane või füüsiliselt lähedal) või piisab sellest, kui see seisneb vanema ja tema täiskasvanud lapse vahelises normaalses emotsionaalses sidemes?

5. Kas siis, kui isikul on määruse nr 1612/68 artikli 12 [...] alusel olnud liidu õigusest tulenev elamisõigus kauem kui viie järjestikuse aasta vältel, saab selline elamisõigus olla aluseks alalise elamisõiguse saamisele direktiivi 2004/38 [...] IV peatüki „Alaline elamisõigus” alusel ja kas talle saab sama direktiivi artikli 19 alusel välja anda elamisloa?”

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimised neli küsimust

- 23 Oma esimese nelja küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, millistele tingimustele peab lapsevanem, kelle üle 21-aastane laps on asunud määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel omandama haridust, vastama selleks, et tal jätkuvalt oleks sama artikli alusel tuletatud õigus riigis elada.
- 24 Esiteks tuleb märkida, et täisealiseks saamine ei mõjuta otseselt neid õigusi, mis lapsel on määruse nr 1612/68 artiklist 12 tulenevalt (nii nagu seda artiklit on tõlgendanud Euroopa Kohus), kuna tegelikult kestavad nii õigus hariduse kättesaadavusele kui ka sellega kaasnev lapse elamisõigus – arvestades nende eset ja eesmärki – kuni lapse õpingute lõpuni (23. veebruari 2010. aasta otsus kohtuasjas C-480/08: Teixeira, EKL 2010, lk I-1107, punktid 78 ja 79).
- 25 Kuna määruse nr 1612/68 artikli 12 kohaldamisala hõlmab Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ka kõrgkooliõpinguid, siis võib nende õpingute lõpetamise päev saabuda pärast lapse täisealiseks saamist (vt eespool viidatud kohtuotsus Teixeira, punkt 80 ja viidatud kohtupraktika).
- 26 Teiseks, mis puudutab lapsevanema tuletatud elamisõigust, siis tasub meenutada, et Euroopa Kohus on juba sedastanud, et kui lastel on määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel õigus jätkata õpinguid vastuvõtvast liikmesriigis, samal ajal kui neid hooldavad vanemad võivad kaotada oma elamisõiguse, võib see, kui neil vanematel keelatakse elamine vastuvõtvast liikmesriigis nende laste õpingute ajal, võtta lastelt neile liidu seadusandja poolt antud õiguse (vt 23. veebruari 2010. aasta otsus kohtuasjas C-310/08: Ibrahim ja Secretary of State for the Home Department, EKL 2010, lk I-1065, punkt 30).
- 27 Samuti on Euroopa Kohus juba leidnud, et asjaolu, et nende laste vanemad on vahepeal lahutatud, et vaid üks vanem on liidu kodanik ning et ta ei ole enam võõrtöötaja vastuvõtvast liikmesriigis, ei oma selles küsimuses mingit tähtsust (vt selle kohta 17. septembri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-413/99: Baumbast ja R, EKL 2002, lk I-7091, punkt 63, ja eespool viidatud kohtuotsus Ibrahim ja Secretary of State for the Home Department, punkt 29).
- 28 Lisaks, mis puudutab täisealiseks saanud ja vastuvõtvast liikmesriigis õppimise õigust kasutavat last hooldava lapsevanema tuletatud elamisõigust, siis on Euroopa Kohus juba sedastanud, et isegi kui põhimõtteliselt eeldatakse, et täisealiseks saanud laps on võimeline ise hakkama saama, võib nimetatud vanema elamisõigus siiski pikeneda selle ea saavutamisest pikemaks, kui lapsel on jätkuvalt vaja selle vanema kohalolu ja hoolitsust, selleks et õpinguid jätkata ja lõpetada. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevuses on hinnata, kas see on põhikohtuasjas tegelikult nii (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Teixeira, punkt 86).
- 29 Kui aga laps, kellel on määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel õigus riigis elada, ei vaja enam selle vanema kohalolu ja hoolitsust, kes teda vastuvõtvast liikmesriigis õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks hooldas, siis vanema tuletatud elamisõigus selles liikmesriigis lõpeb selle lapse täisealiseks saamisega (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Teixeira, punkt 87).
- 30 Nagu ka kohtujurist on oma ettepaneku punktides 35–37 märkinud, on selle asjaolu kindlakstegemine, kas täiseaselisel lapsel on õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks jätkuvalt vaja tema vanema kohalolu ja hoolitsust, faktiküsimus, mida saab hinnata üksnes siseriiklik kohus. Selles osas saab viimane võtta arvesse põhikohtuasja enda asjaolusid ja fakte, mis võivad paljastada tegeliku vajaduse, näiteks muu hulgas lapse vanus, perekonna ühises elukohas elamine või vajadus vanema rahalise või emotsionaalse toe järele õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks.

31 Järelikult tuleb esimesele neljale küsimusele vastata, et vanemal, kelle laps on saanud täisealiseks ja omandab haridust määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel, on jätkuvalt sama artikli alusel tuletatud elamisõigus, kui tema kohalolek ja hoolitsus osutuvad sellele lapsele tema õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks vajalikeks; seda peab kontrollima siseriiklik kohus, võttes kogumis arvesse kõiki lahendatava kohtuasja asjaolusid.

Viies küsimus

32 Oma viienda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas ajavahemikke, mil liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, on vastuvõtvast liikmesriigis elanud üksnes määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel ja ilma, et direktiivi 2004/38 alusel elamisõiguse saamise tingimused oleksid täidetud, võib võtta arvesse nendele pereliikmetele alalise elamisõiguse andmiseks selle direktiivi tähenduses.

33 Selles osas tasub märkida, et direktiiv 2004/38 näeb ette kaks erinevat olukorda, mil teise liikmesriigi kodakondsusega liidu kodaniku pereliikmed võivad saada alalise elamisõiguse selle direktiivi tähenduses. Ühelt poolt omandavad nimetatud direktiivi artikli 16 lõike 2 kohaselt ka asjaomased pereliikmed sama artikli lõikes 1 viidatud alalise elamisõiguse, kui nad on koos liidu kodanikuga elanud vastuvõtvast liikmesriigis seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat. Isikutele, kes ei tööta enam vastuvõtvast liikmesriigis, ja nende pereliikmetele näeb sama direktiivi artikkel 17 teatavatel tingimustel ette erandid. Teiselt poolt, direktiivi 2004/38 artikli 18 kohaselt omandavad liidu kodaniku pereliikmed, kelle suhtes kohaldatakse artikli 12 lõiget 2 ja artikli 13 lõiget 2 ning kes vastavad kõnealustes lõigetes sätestatud tingimustele, alalise elamisõiguse pärast seda, kui nad on elanud vastuvõtvast liikmesriigis seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat.

34 Direktiivi 2004/38 artikli 16 lõike 2 kohaldamiseks tuleb märkida, et liidu kodaniku pereliikmete, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, alalise elamisõiguse omandamine sõltub igal juhul esiteks sellest, kas see kodanik ise vastab selle direktiivi artikli 16 lõikes 1 sätestatud tingimustele, ja teiseks, kas nimetatud pereliikmed on vastaval ajavahemikul elanud temaga koos.

35 Liidu kodanikule esitatud tingimuste kohta tuleb märkida, et mis puudutab direktiivi 2004/38 artikli 16 lõiget 1, siis on Euroopa Kohus juba sedastanud, olles analüüsinud selle direktiivi eesmärke ning üldisemat ja üksikasjalikumalt konteksti, et seadusliku elamise mõistet, mida selles sättes sisalduv fraas „kes on elanud seaduslikult” tähendab, tuleb mõista kui selles direktiivis ja eelkõige artikli 7 lõikes 1 sätestatud tingimustele vastavat elamist, ja järelikult ei saa elamist, mis on kooskõlas liikmesriigi õigusega, kuid ei vasta direktiivi 2004/38 artikli 7 lõikes 1 nimetatud tingimustele, pidada „seaduslikuks” elamiseks direktiivi artikli 16 lõike 1 tähenduses (21. detsembri 2011. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-424/10 ja C-425/10: Ziolkowski ja Szeja, EKL 2011, lk I-14035, punktid 46 ja 47).

36 Mis puudutab liidu kodaniku pereliikmete, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, alalise elamisõiguse omandamist, siis käesoleva kohtuotsuse punktis 34 meelde tuletatud kohustus elada asjaomase ajavahemiku jooksul koos selle liidu kodanikuga vastuvõtvast liikmesriigis eeldab, et sellega kaasneb nendele isikutele kindlasti ka elamisõigus direktiivi 2004/38 artikli 7 lõike 2 alusel kui pereliikmetele, kes on liidu kodanikuga vastuvõtvast liikmesriigis kaasas või ühinevad temaga.

37 Järelikult selleks, et liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, omandaksid alalise elamisõiguse direktiivi 2004/38 artikli 16 lõike 2 alusel, saab arvesse võtta üksnes neid pereliikmete elamisperioode, mis vastavad selle direktiivi artikli 7 lõike 2 tingimustele.

38 Samuti, viidates direktiivi 2004/38 artikli 12 lõikele 2 ja artikli 13 lõikele 2, piirab selle direktiivi artikkel 18 seal viidatud alalist elamisõigust, kuivõrd esiteks on niisugune elamisõigus üksnes liidu kodaniku pereliikmetel, kes ei ole liikmesriigi kodanikud ja kelle elamisõigus säilib pärast selle

kodaniku surma, lahutust, abielu tühistamist või tsiviilpartnerluse katkestamist, ja teiselt poolt on niisuguse elamisõigusele seatud tingimus, et asjaomased isikud enne alalise elamisõiguse saamist ise näitaksid, et nad vastavad direktiivi 2004/38 artikli 7 lõike 1 punkti a, b või d tingimustele.

- 39 Järelikult võib vaid neid elamisperioode, mis vastavad direktiivis 2004/38 ette nähtud tingimustele, arvesse võtta liidu kodaniku pereliikmetele, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, alalise elamisõiguse andmisel selle direktiivi tähenduses.
- 40 Asjaolu, et liidu kodaniku pereliige, kes ei ole liikmesriigi kodanik, elas liikmesriigis ainult määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel, ei saa seega kuidagi mõjutada alalise elamisõiguse saamist direktiivi 2004/38 tähenduses.
- 41 Niisugust järeldust ei saa kahtluse alla seada 7. oktoobri 2010. aasta kohtuotsuses C-162/92: Lassal (EKL 2010, lk I-9217) antud selgitus, mille kohaselt tuleb selle direktiivi artikli 16 lõike 1 kohase alalise elamisõiguse omandamisel arvesse võtta viie järjestikuse aasta pikkusi elamisperioode, mis möödusid enne direktiivi 2004/38 ülevõtmise tähtaega asjaomases liikmesriigis vastavalt enne seda kuupäeva kehtinud liidu õigusnormidele.
- 42 Nimelt, esiteks, nagu nähtub ka käesoleva kohtuotsuse punktidest 33–39, selleks, et liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, omandaksid alalise elamisõiguse direktiivi 2004/38 tähenduses, võib arvesse võtta üksnes neid elamisperioode, mis vastavad selles direktiivis ette nähtud tingimustele.
- 43 Teiseks tuleb märkida, et eespool nimetatud kohtuotsuseni Lassal viinud asjas ei ole vaidluse esemeks asjaomase isiku „töötaja” staatus liidu õiguse tähenduses ega järelikult ka asjaolu, et viimane vastas direktiivi 2004/38 artikli 7 lõike 1 punktis a kehtestatud tingimusele.
- 44 Muidugi vastab tõele, et kuivõrd suurem osa asjaomase isiku elamisperioode selles liikmesriigis jäävad direktiivi 2004/38 vastuvõtmisele eelnenud aega, siis saavad need perioodid olla kooskõlas üksnes sellest direktiivist „varem kehtinud liidu õigusnormidega”. Sellegipoolest tuleb eespool viidatud kohtuotsuse Lassal niisugust sõnastust käsitada eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuste raames, mis puudutavad mitte seadusliku elamise materiaalõiguslikke tingimusi direktiivi 2004/38 artikli 16 lõike 1 tähenduses, vaid nendele tingimustele vastavate elamisperioodide käsitlemist, mis on täidetud enne nimetatud direktiivi ülevõtmist selles liikmesriigis.
- 45 Seevastu seadusliku elamise mõistet, millele viitab direktiivi 2004/38 artikli 16 lõikes 1 kasutatud sõnastus „elanud seaduslikult”, on esimest korda analüüsitud alles eespool viidatud kohtuotsuses Ziolkowski ja Szeja.
- 46 Lisaks tasub meeles pidada, et ühelt poolt on direktiivi 2004/38 eesmärk parandada kategooriapõhist lähenemisviisi vaba liikumise ja elamise õigusele, et hõlbustada selle õiguse rakendamist, töötades välja ühtse õigusakti, milles kodifitseeritakse ja vaadatakse üle sellest direktiivist varasemad liidu dokumendid, ja teiselt poolt nähti vastuvõttas liikmesriigis elamisõiguse osas ette mitmeetapiline süsteem, mis sellest direktiivist varasemates erinevates liidu õigusaktides ja kohtupraktikas ette nähtud etappe ja tingimusi sisuliselt üle võttes viib alalise elamisõiguseni (vt eespool viidatud kohtuotsus Ziolkowski ja Szeja, punktid 37 ja 38).
- 47 Seega, direktiivis 2004/38 kasutatud mõistet „varem kehtinud liidu õigusnormid”, mida käsitletakse eespool viidatud kohtuotsuse Lassal punktis 40, tuleb käsitada nii, et see viitab õigusnormidele, mis on selle direktiiviga kodifitseeritud, üle vaadatud ja kehtetuks tunnistatud, mitte aga nendele, mida see direktiiv ei puudutanud, nagu määruse nr 1612/68 artikkel 12.

- 48 Eeltoodut arvesse võttes tuleb viiendale küsimusele vastata, et ajavahemikke, mil liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, on vastuvõtvast liikmesriigis elanud üksnes määruse nr 1612/68 artikli 12 alusel ja ilma, et direktiivi 2004/38 alusel elamisõiguse saamise tingimused oleksid täidetud, ei või võtta arvesse nende pereliikmetele alalise elamisõiguse andmiseks selle direktiivi tähenduses.

Kohtukulud

- 49 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulud, v.a poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

- 1. Vanemal, kelle laps on saanud täisealiseks ja omandab haridust nõukogu 15. oktoobri 1968. aasta määruse (EMÜ) nr 1612/68 töötajate liikumisvabaduse kohta ühenduse piires (muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiviga 2004/38/EÜ) artikli 12 alusel, on jätkuvalt sama artikli alusel tuletatud elamisõigus, kui tema kohalolek ja hoolitsus osutuvad sellele lapsele tema õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks vajalikeks; seda peab kontrollima siseriiklik kohus, võttes kogumis arvesse kõiki lahendatava kohtuasja asjaolusid.**
- 2. Ajavahemikke, mil liidu kodaniku pereliikmed, kes ei ole liikmesriigi kodanikud, on vastuvõtvast liikmesriigis elanud üksnes määruse nr 1612/68 (muudetud direktiiviga 2004/38) artikli 12 alusel ja ilma, et selle direktiivi alusel elamisõiguse saamise tingimused oleksid täidetud, ei või võtta arvesse nende pereliikmetele alalise elamisõiguse andmiseks selle direktiivi tähenduses.**

Allkirjad